

VIDOVĐAN

Glasilo jug. napredne omladine

Ljubljana, april - maj 1924.

Leto III. - Štev. 7.-8.

USEBINA:

Ivan Kolar: Slovensko dijaštvo v jugoslovanskem pokretu. —
Dr. F. Krejči: Nova omladina. — I—: K razmerju akademske
omladine do sokolstva. — Inko: Visokošolske štipendije.
— Nuša Rapétova: Drama. — Levinka Zvezdanova: Ob
Jadranu. — Vestnik C. T. — Jugoslovansko dijaštvo. —
Dijaštvo drugje. — Razno.

PONATIS DOVOLJEN LE Z NAVEDBO VIRA.

«Vidovdan» izhaja vsakega 15., razen julija in avgusta, celo-
letno stane 35 Din, za dijake 30 Din, polletno 18 Din,
oziroma 15 Din, posamezna številka 4 Din, za dijake 3 Din.

:: Uredništvo in uprava: Ljubljana, Tomanova ulica 3. ::
Izdaja Centralno tajništvo jugoslov. napredne omladine iz
Slovenije v Ljubljani. (Konzorcij «Vidovdan».)

Uredil: Dolfe Schauer.

Odgovorni urednik: Stane Rapè.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Vsled raznih tehničnih ovir nam je bilo nemogoče izdati meseca aprila številko, zato prinašamo sedaj dvojno. Poleg tega nam je nenadoma obolel naš dosedanji po-zrtvovalni urednik tov. Jože Kregar, ki mu kljub dobri volji ni bilo mogoče izvrševati nadalje težavnega posla. Na tem mestu izrekamo v imenu «Centralnega tajništva» prisrčno zahvalo in priznanje za njegov trud. Upamo, da nam bodo cenj. čitatelji našega lista — upoštevaajoč naš težki položaj — oprostili to zamudo ter nam ostali i v nadalje naklonjeni, da ohranimo edini dijaški list v Sloveniji.

Jože: Kje je obljubljeni članek, ki smo ga željno pričakovali?

F. B.: Zahvaljujemo se za članek, ki ga priobčimo prihodnjič.

LISTNICA UPRAVNIŠTVA

Cenjene naročnike, bralce in prejemnike našega lista smo dolžni prositi oproščenja, ker jim je 6. številka prispela z nekoliko zamude. Ali težkoč je toliko, da ni lahka pot preko njih. O kolikerih bi mogli potožiti. Morali bi obtoževati na vse strani, tudi o lastnem krogu reči katero gorjupo in seveda o tako zvanih zastonjkarjih, ki jih beležijo naše blagajniške knjige lepo število seveda. Obtoževanja kar konca ne bi bilo.

Za bodoče pa bodi ugotovljeno: Ako bosta uprava gmotno in uredništvo z dobrim gradivom od čitajoče in pišoče, tako širše kot dijaške javnosti izdatno podprta, bodo tudi vse nepravilike uprave v njej sami odpadle avtomatično; kar pa je za list glavno: on bo dober in dosledno točen.

Temu dvojnemu zvezku «Vidovdana» prilagamo «razglas» in čeke vsem brez izjeme. Oboje priporočamo v blagohotno uvaževanje bralcev in prijateljev. Kdor je naročnino že poravnal, naj shrani položnico za poznejši čas, neporavnana naročnina pa naj se nam nakaže poštnočekovno v bližnjih dneh.

Prošnja. Vljudno prosimo vse one, ki imajo cele letnike ali posamezne številke «Omladine», «Preporoda» ali drugih dijaških listov, da jih pošljejo brezplačno ali proti primerni odškodnini «Prosveti C. T.», ki je ustanovila «strokovno» knjižnico C. T.

M. TIČAR
LJUBLJANA

Šelenburgova ulica

priporoča veliko zalogo
šolskih in drugih potrebščin

Našemu dijaštvu priporočamo trdko

J. GOREC

Palača ljubljanske kredit. banke

Za nakup:

koles, pnevmatike, vseh potrebščin

Prvovrstno blago

Cene zmerne

Citateljem „Vidovdana“ priporočamo _____
specialno krojačnico za dame in gospode po meri
Brata Brunskole, Ljubljana, Židovska ulica

Ivan Kolar:

SLOVENSKO DIJAŠTVO V JUGOSLOVANSKEM POKRETU

(Dalje.)

Programni motto «Preporodu» je dal Oton Župančič:

«Mi, kar nas je kovačev, mi bomo vsi kovali,
kovali svoja srca, kovali svoj značaj,
kako zvane nam duše, bomo poslušali —
Zakaj?

Mordà pod kládívi se nam oglási kedaj
srcé, kí v njem bo pravi bron,
da pelo bo, vabílo kot zvon,
da bomo krog njega se zbrali...

Zato bomo mi kovači kovali,
trdó kovali, tenkó poslušali,
da ne bo med nami nespoznan,
ko pride čas,
ko sine dan,
da vstane, plane kládivar, kládivar silni iz nas...»

«Preporod» je s 1. številko^s prestal porodne bolečine in se je pri tem izkazalo, da srednjeolci ne morejo sami voditi in pisati takšnega lista. Z Dunaja se je oglašala nepovoljna kritika, obenem pa tudi prispevki novih sotrudnikov, ki so že s 3. številko skoro popolnoma prevzeli list v svoje roke, urednika pa sta bila menjaje se Jenko in Vl. Fabjančič. Od 5. številke dalje so v podnaslovu: «Glasilo jugoslovanske napredne omladine» izpustili besedo «napredne», ker niso hoteli vsled sporov z Napredno stranko nič več imeti njihovega pridevka «napreden».

Sotrudniki so se večinoma podpisovali s šiframi in pseudonimi. Lahko nam je umevno, kako nevarno je bilo nastopati z odkritim vezirjem, a to ne toliko radi tega, ker so bili dopisniki večinoma dijaki sami, ki jim je bilo itak prepovedano vsakršno javno nastopanje, kolikor neprimerno več radi revolucionarne vsebine same. Med sotrudniki so bili zlasti sledeči: pokojni licejski profesor dr. Josip Berce: «G»^{*}; Franc Fabjančič: F. F.; Vladislav Fabjančič: V. F. Brzin; Milko Gnezda: —; Avgust Jenko: Nare Sanov; Lojze Klemenčič: K. L. K.; Janko Kos: J. K., Ivan Jankovič; Juš Kozak: Jélanov; Ferdo Kozak: Lazar; Andrej Lah: Alah; dr. Ivan Lah: —; Fran Lipah: Branko; Evgen Lovšin: E.; Janže Novak: —anž—; dalje še nekateri drugi, n. pr. iz Šibenika M. Bartulica, iz Kotora Jaša Grgašević, izpod Lovčena Slavko C.; priobčene so tri pesmi pesnika Alekse Šantića, razni odlomki Ivana Cankarja itd.

^s Izšla 1. novembra 1912.

^{*} Zakaj «G», mi ni znano, da je pa to njegova šifra, zatrjuje z vso gotovostjo takratni urednik Vl. Fabjančič.

In mladi «kovači» so kovali trdo in krepko, da so jih čuli Maribor, Ptuj in Celje, Novo mesto in Kranj, Idrija, Gorica in Trst. Ljubljanska organizacija je štela blizu 200 članov, mariborska okoli 90, med drugimi pa se je odlikovala zlasti Gorica, kjer pravi obtožnica proti Janžetu Novaku, «da so bila tla posebno ugodna za panslavistične revolucionarne ideje».

Ognjevito in razborito so bili pisani članki, da se jih državno pravdnništvo največkrat ni upalo spustiti na svobodo in da je moral «Preporod» skoro redno prihajati med željno pričakujoče bravece ves — pobeljen, konfisciran. Meseca junija 1913. ob izidu 12. številke pa je bil zaplenjen in obenem ustavljen ves «Preporod» z vso 12. številko vred. Pa tudi finančno blagostanje mu ni bilo naklonjeno. Izdihniti bi moral list že prej, da mu ni priskočil na pomoč A. Jenko in plačal tiskarniške in druge dolgove v znesku 1000 (tisoč!) kron. Znatno je podpiral list tudi dr. Dimnik iz Krškega.

Kakor organizacija tako tudi list sta stala na popolnoma samostojnih nogah, Narodna Odbrana v Beogradu ni podpirala aktivno nobene izmed teh akcij, ne idejno, ne gmotno. Ali so bili vzrok Bolgari, ki jih je pokret izrecno tudi računal v svoj program («udruženje vseh jugoslovanskih narodnosti: Srbov, Hrvatov, Slovencev in Bolgarov»; imenoma navedeno!), ali je bila vzrok diplomatska previdnost Crnorukcev, ki so se sistematično pripravljali na prvi strel?

Ko sta bila dr. Josip Berce in Vladislav Fabjančič meseca aprila leta 1913. v Beogradu pri Narodni Odbrani in jo informirala o našem pokretu v Sloveniji, so njeni voditelji izjavili, da njih namen nikakor ni posegati v to gibanje preko svoje (srbske) granice, «vsaj za sedaj še ne».

«Preporod» je bil namenjen vseh mladini, ne samo srednješolski in visokošolski. Zato je bilo treba pisati v lahko umljivem jeziku, kar je pa bilo na drugi strani zopet velika ovira za gladki izhod pred cenzuro, ki ni štedila z «beljenjem» lista. V konzorciju «Preporoda» sta bila Avgust Jenko in Vladislav Fabjančič in je tudi za širšo javnost veljal list kot «samostojen», interno pa je bil list popolnoma «organizacijsko» glasilo («organizacijo jugoslovanskih srednješolcev» smo namreč kratko nazivali samo: «organizacija»); poverjeniki posameznih razredov so ga razpečavali na vseh zavodih, kakor se pač razpečavajo listi, ki so plačani že s članarino. Tudi to se je pozneje zvedelo v preiskavi in razume se, da je moglo biti samo obtežilno za mlade «veleizdajalce», ko se jim je dokazalo tako ozko sorodstvo z najhujšim in najbolj «kompromitiranim» revolucionarnim listom, kakor je bil baš «Preporod». Po listu pa je prešlo ime tudi na organizacijo; to sicer neoficijelno in člani so se nazivali «Preporodaši».

Koj uvodne besede 1. številke, namenjene «Slovenski mladini» (tak napis nosi uvodni članek), pozivajo v zmislu že navedenega programa

mladino k spoznavanju bratskih narodov kot temeljni predpogoj za nadaljnje delo:

«Kako bomo spoznali naše bratske narode na jugu? Seznanjali se bomo z njihovimi kulturnimi in političnimi razmerami, spoznati moramo njih literaturo, njih gospodarski položaj, spoznati dušo pravega Hrvata, Srba, Bolgara. Ako bomo to spoznali, bomo imeli popolnoma drugo naziranje o jugoslovanskih narodih, v nas bo prišel drug duh, prišlo bo navdušenje, temelječe na trdnem prepričanju.

Naša mladina mora začeti študirati srbohrvaščino . . . vsak naš posameznik mora znati čitati in pisati cirilico . . .

Nehati mora separatizem med Slovenci, Srbohrvati in Bolgari; ne smemo si biti več tujci, ker le v tem vidimo rešitev našega narodnostnega vprašanja. Priti moramo do narodnega ujedinjenja vseh Jugoslovanov.»

Drugi dopisnik v članku «Nova mladina» odkriva že njen prihod, čuti jo že «neposredno pred nami» in jo predstavi mladeniško samozavestno: «Vse to ve in tako misli ta nova mladina»; «Našemu narodu je danes treba vsake pomoči, a največ od njegovih izobrazjenih sinov . . . Narod čaka na svojo mladino, na slovensko mladino. Čakal je na mladino, ki ne bo samo pisala pesmi, temveč se bo vrgla z vso energijo na narodno delo, da ustvari ljudi, ki bodo ustvarili naše ujedinenje. Narod je vedel, da mora priti taka mladina. In ona bo prišla; že prihaja; je neposrebno pred nami, je tudi med nami.»

Med najplodovitejšimi, a tudi idejno najgloblji in duševno najbogatejši, je bil Avgust Jenko — «Nare Sanov», ki je vladal kot nekak tajni, nevidni gospodar nad revolucijonarnimi duhovi jugoslovanske ideje. Ob razvijanju kulturnih vprašanj v smeri k spoznavanju jugoslovanskih narodov in slikanju poti k ujedinjenju, je rezala med vsemi najgloblje revolucijonarna, uporna, a obenem močna, ustvarjajoča individualnost Avgusta Jenka. Znal je splesti bič in ga zavihetati, kakor ga je vihtel pri nas samo še Cankar, znal pa je dati tudi vzpodbude in navdušiti kakor pravi vojskovodja «nove mladine». Njegov revolucijonarni duh zavrača kot utopijo vse naše parlamentarno «delovanje», ki je za nas samo sramotno in brez vsakega haska in ki obsega nam le na škodo večino našega političnega življenja:

«Skrajno nezmislno je pričakovati od parlamentarnega boja rešitve naših nacionalnih problemov.»⁹ Zavrača sentimentalno jokavost in čisto v nasprotju s tožbami «Morja Adrijanskega»: «tega kriv je tuji meč» govori junaško, bodrilno, kliče k s a m o z a v e s t i.

«Plazili smo se na kolenih pred gospodarjem, da bi nam ponudil v usmiljenju in še večjem zaničevanju nekoliko pravic, nekoliko navidezne svobode, ki sploh ni mogla biti svoboda, zakaj svoboda vzklije

⁹ «Preporod», 1913, 11. št.

iz boja in žrtve. To sramotno komedijo igramo že stoletja in niti ne čutimo več globokega ponižanja, v katero so nas pahnili po naši krivdi... Zatiirajo nas že od vekomaj; iz tega sledi, da smo po božji volji namenjeni za to in greh bi bil, če ne bi hoteli trpeti še nadalje. Ne dajo nam naših pravic, čeprav beračimo zanje že stoletja, čisto jasno je torej, da moramo beračiti še dalje. V parlamentu se bojujemo že od vsega začetka, pa nismo izprosili še prav ničesar; iz tega zopet sledi, da je parlament za nas prepotrebna inštitucija, ker bi sicer ne vedeli, kje naj razkazujemo svoje suženjske lastnosti in svoj talent za prosjačenje.»

To je smeh na smrt obsojenega, ki še v zadnjem strahu pred obupom pokaže na najglobljo rano narodovo: na duševno sužnjost. A že v istem hipu se zave svojega apostolskega poslanstva; pokazal je narodu njegovo najtemnejšo stran, ponuditi mu mora roko, da ga dvigne. Zaveda se, da ves narod ni tak, marveč le tisti del, ki ni več njegov, a se še naziva rad za njegovega, slovenska inteligenca, ki se je odtujila narodu s svojo «slabotno duševnostjo, skeptično in boječo kruhoborsko naturo, ki uživa neko navidezno korist od parlamenta». Pogled upre v čisto srce narodovo in mu govori toplo in iskreno kakor svečenik njegov:

«Ali bi bilo sploh pošteno in častno za nas, če bi sprejeli tisto, ki si lahko priborimo z lastno močjo, kot dar iz rok našega zatiralca? Če je upanje na ta dar že samo ob sebi nezmislno, ker se ne more nikdar izpolniti, je pa misel, da bi mi, ki imamo po naravnem zakonu prav tako pravico do svobode, kakor vsi drugi narodi in moramo brez nje propasti kakor vsak nesvoboden narod, da bi mi dobili to svobodo omadeževano, opljuvano in onečaščeno kot velikodušen dar od našega najhujšega sovražnika, ta misel je tako podla in sramotna, da radi nje same zaslužimo vse krivice, ki smo jih kdaj pretrpeli. Dokler ne bomo spoznali, da je svoboda tem več vredna, čim več krvi je bilo prelite zanjo in da brez velike in radovoljne žrtve sploh ni svobode, dotlej ne bomo se greli zanjo. Preporoditi pa se moramo do dna, naša srca in naše duše mora prepojiti divji upor, ki nas bo vodil v borbo maščevanja, in iz te borbe bo vzklila resnična svoboda, ki bo nas vredna in ki bomo mi nje vredni.»¹⁰

Resničnost tega globokega prepričanja in vere je potrdil Jenko s svojo junaško smrtjo na srbskem bojišču kot srbski dobrovoljec.

S tem, da je bil «Preporod» ob zaključitvi 1. letnika ustavljen, je bila tako rekoč tudi na zunaj zaključena prva faza jugoslovanskega pokreta pri nas. Zadnja, t. j. 12. številka, je izšla 15. junija 1913. in

¹⁰ «Preporod» št. 11. 1. junija 1913. (vsled tiskovne pomote je označena kot št. 10.). Nare Sanov: Utopije.

kot zadnja obenem pred zaključitvijo šolskega leta obetala za prihodnje šolsko leto razširjen delokrog in poglobitev v programno delo.

Bila je to doba elementarne razrasti jugoslovanske ideje, ki naj je končno našla realna tla. Za sedaj so bila ta tla mlada in življenja polna srca, katerim ni bilo moči iztrgati je nič več. Bila je vsajena živa mladika, ki je terjala solnca za svojo rast iz lastne moči naroda. To je bistvo in moč tega pokreta v dobi lista «Preporoda». Konkretno pa je izražena ta misel v članku Avgusta Jenka «Jugoslovanska zavest v slovenskem narodu»,¹¹ kjer se energično obrača proti «surogatu in izgovoru za nepošteno politiko, veliki naši sramoti — frazarskemu vseslovenstvu, ki je naša politična in kulturna laž». Strahopetni narodovi poslanci so bili pač verzirani v slavospevih za «milostno podarjene nam drobtinice», a v božjem in cesarskem strahu si niso upali izvojevati niti pravične meje združene, oziroma «Velike Slovenije». Vse to pa le zato, ker si narodni možje nikdar niso upali misliti na to, da se tudi slovenski narod mora zanašati edino in samo na svojo lastno moč, ekspanzivno silo. In čisto naravno je, da se zdrav narod ni mogel ogreti za fantastične ideje vseslovenstva, v katerega niso verovali s srcem niti njega najglasnejši proklamatorji.

Toda dočim so prevladovali v tej «Preporodovi» dobi pri posameznikih še nejasni pojmi glede oblike jugoslovanskega vprašanja v celoti, je bilo vsem jasno eno: osamosvojiti narod z žrtvijo lastne krvi in ustvariti jugoslovansko državo.

Dijaštvu se je odprla počitniška doba, polna svobode, čas izletov in potovanj. Že tekom prejšnjih let je organiziralo «narodnoradikalno dijaštvo» «Počitniško zvezo slovenskega naprednega dijaštva», ki je izdala tudi koncem šolskega leta 1911./1912. «Seznanam brezplačnih dijaških prenočišč». Bila je to drobna knjižica, obsegajoča 40 strani, z legitimacijo za potujočega člana. Milko Gnezda je napisal tovarišem na pot pristržno navodilo: «... Potuj pa z odprtimi očmi! Kamorkoli prideš, študiraj ondote razmere, bodisi nacionalne ali pa politične. Občuj mnogo z ljudstvom ter ga poučuj o vsem, česar veš, da je potrebno. Povsod obišči, če ti je mogoče, narodna društva, pa bodisi «Sokola» ali pa «Bralno društvo» itd. To ti bo dalo vpogled v kulturno stopnjo in v zavednost tamošnjega ljudstva... Prejšnja leta se je razmeroma jako malo potovalo, a letos naj bodo ceste polne slovenskega narodnega dijaštva! Kaj pa je lepše nego potovati po domovini?!...»

Vse knjižice in delo «Počitniške zveze» do leta 1912. so se ozirale le na slovensko zemljo. To leto pa obsega tudi Hrvatsko, Dalmacijo in Hrvatsko Primorje, a kar je največ, celó — Srbijo! Prenočišča so za Srbijo javljena sicer samo tri; dali so jih gojenci Mahrove

¹¹ «Preporod» iz l. 1913., št. 8., 9. in 10. («Nare Sanov»).

trgovske šole v Ljubljani. Toda glavni uspeh je ta, da je železniško ministrstvo kraljevine Srbije dovolilo z odlokom z dne 30. aprila 1912., št. 17.287/12, članom «Počitniške zveze slovenskega naprednega dijaštva» četrtinsko vožnjo po vsej kraljevini. To je bila važna pridobitev narodnoradikalnega dijaštva, ki je tedaj stalo že v ozkih stikih z jugoslovansko organizacijo na Rimski cesti in ki je (kakor smo slišali že zgoraj) stvorilo naslednjo jesen enotno organizacijo.

Koncem šolskega leta 1913., v dobi priprav za vsesokolski zlet v Ljubljani, pa se potovanje v Srbijo že nič več ni zdelo tako nemogoče in težavno. Posamezniki so že prej iskali direktnih stikov z Beogradom specijelno baš glede tega pokreta, to leto pa se je napotila že cela družba mladih revolucionarjev k Narodni Odbrani; med njimi vidimo Ivana Endlicherja, Avgusta Jenka, Janžeta Novaka, oba starejša brata Fabjančiča, Juša Kozaka in druge. Vladisl. Fabjančič je ostal v službi pri Narodni skupščini v Beogradu, drugi pa so se vrnili oduševljeni za novo, podvojeno in poglobljeno delo, kakor piše Janže Novak v praški «Jugoslaviji»¹² leta 1919. v spominih na Avgusta Jenka: «Tako j nato (= po pojavu Ivana Endlicherja med slov. mladino) v počitnicah leta 1913.¹³ vodil je (Endlicher) trop v prvi vrsti slovenskih dijakov, med njimi Jenka, v Srbijo, v šolo Narodne Odbrane. Tam smo zastrmeli nad junaško odločitvijo oficijelne in neoficijelne Srbije: Svetovni konflikt je neizogibno pred vrati. Strašno bomo plačali, če smo aktivni, ne manj strašno, če ostanemo pasivni. Izrabimo ga torej. Naj izbruhne radi nas, da bo končal za nas. Jugoslovanski Pijemont vas zove, da se pokažete vrednim svobode. — Vrnili smo se polni svetega fanatizma, ki se je rogal i ječi i vislicam...»

Tako piše eden glavnih voditeljev pokreta, Janže Novak, ki je pa bil obenem gotovo najdrznejši in v dobrem zmislu najambicioznejši organizator naše solnčne Gorice, kamor je odšel kot šestošolec meseca septembra leta 1912. po sklepu ljubljanske organizacije. Fanatizem, v katerem je živel tedaj, mu je branil brzdati se tudi pozneje pred samim sodiščem, ko je sedel na zatožni klopi pod obtožbo veleizdaje, ko je hotel, da bi ga razumeli v duhu narodne pravice. Njegovo obsodbo utemeljuje sledeča argumentacija: «Janko Novak sam pripoveduje,

¹² «Jugoslavija» (z napisom v latinici in cirilici), «mesečnik napredne akademske omladine», je izhajala v Pragi leta 1919. od meseca aprila do julija pod uredništvom iur. Janžeta Novaka, Ivana Šrepla in Josipa Skrbinška. Imela je nalogo, duševno družiti Jugoslovane v Pragi in je prinašala v informacijo Čehov o naših razmerah dopise tudi v češčini. In čeprav, kakor piše v uvodniku: «rodio se naš list u vrijeme potrebe i ne kako obično nastaju dački listovi, u času prolaznog oduševljenja...», kljub temu ni mogla niti «Jugoslavija» «proći sretnije od poznatih dačkih listova, koji svršavaju s trećim brojem, jer se u prvom oduševljenju pokreću, a tek u drugom oduševljenju pišu...» Izšle so samo štiri številke.

¹³ J. Novak piše pomotoma «l. 1912.» (Glej ibidem str. 3.)

da je navdušen pristaš narodnega in kulturnega ujedinjenja Jugoslovanov.»¹⁴ Dalje ga slika obtožba in razsodba kot «izborna agitatorsko moč v Gorici, kot pravega organizatorja goriškega dijaštva, med katerim si je pridobil velik ugled in tudi vobče vpliv med goriškimi narodnjaki». Obtožnica državnega pravdnštva ga slika, da je bil «njegov nastop tako ekstremen, da so ga v Gorici le še imenovali »Jukiča»¹⁵, ki svojih idej sploh ni prikrival, temveč naravnost propagiral politično ujedinjenje s Srbijo». — Čisto gotovo je, da je v prvi vrsti po zaslugi J. Novaka dobil jugoslovanski pokret v Gorici tisti razmah, ki je bil za primorske Slovence po svoji moči enak pokretu v Ljubljani do vel. počitnic leta 1913.

«Preporod» je torej zaključil prvi revolucionarni razmah. Naslednje šolsko leto 1913./1914. so obrnili voditelji vso pozornost v idejno poglobitev. Prav tu pa je stopila na dan v vsej svoji veličini Jenkova duševnost.

V Ljubljani se je pojavila sprva pravcata pozna jesenska stagnacija. Gotovo eden največjih vzrokov je bilo pomanjkanje organizacijskega glasila, vezi med organizacijami posameznih zavodov in krajev so se zrahljale. Voditelji so imeli težavno pozicijo, za njimi je rastla masa, ki je hotela živih dejanj; kaj bi mlada, vroča kri s teorijami! A dejanj ni bilo. V tem se pojavi nova markantna osebnost, Ivan Endlicher iz Sušaka, izgnan iz vseh hrvatskih šol, ker je organiziral leta 1912. splošni nacionalni štrajk po vsej Hrvatski. Nastanil se je v Ljubljani dne 8. oktobra 1913. in se vpisal na I. drž. gimnaziji kot privatist in postal kot dober govornik mahoma popularna osebnost tudi v tem zmislu, da se je s posebno pozornostjo začela zanimati zanj že od vseh početkov tudi — policija. Na vsak korak mu je sledil detektiv; a ker je bilo treba skrivati i tajne sestanke prav tako kakor Endlicherja samega, so bili organizirani njegovi sestanki na tale način: n. pr., sestanek je imel biti v Celju; ako bi izstopil tu, bi mu sigurno sledil detektiv, ki ga je spremljal v sosednjem kupeju; zato se je peljal dve postaji delj, kjer se je z majhno previdnostjo lahko nemoteno izmuznil na nasprotni strani od postaje in se potem peš napotil v Celje. Detektiv je seveda iskal svojo žrtev zopet najbrže pred — Pragerskim. — Prihod Endlicherja v Ljubljano pomeni naprecenljivo pridobitev za «organizacijo» po vsej Sloveniji, ne samo za ljubljansko, ki ji je predsedoval to leto Evgen Lovšin.

Na Dunaju se je zbirala med tem druga četa, ki je hotela organizirati enak pokret med akademično omladino, a se jim ni posrečilo ne v slovenskem akademickem društvu «Sloveniji», ne v hrvatskem «Zvonimiru» in ne v srbski «Zori». Zato so sklenili A. Jenko, M. Am-

¹⁴ Sodnijski akt c. kr. dež. sodišča v Ljubljani (Vr. 643/14/413, Ad I. a).

¹⁵ Luka Jukić je izvršil atentat na hrvatskega bana Szkerleca v Zagrebu l. 1911. Po rodu je bosanski Srb.

brožič, Josip Kozak, Ivan Žgajnar in drugi ustanoviti najprej samo za Slovence «Jugoslovanski klub slovenskih akademikov» (23. oktobra 1913.), a skoro nato (Jenko se je nahajal to leto v Pragi, kjer je študiral in eksportno) so opustili to misel in osnovali klub «Jedinstvo», ki «naj bi združeval v sebi akademike vseh jugoslovanskih narodov na podlagi novega jugoslovanskega programa»¹⁰ (sodelovala sta tu tudi L. Zupin in I. Dolgan) ter prijavili pravila c. kr. nižjeavstrijskemu namestniku 26. junija 1914.

Dr. F. Krejči:

NOVA OMLADINA

V Pragi se je vršil kongres mednarodnega univerzitetnega združenja, ki ima namen propagirati med akademsko omladino in drugod vzvišene ideje Društva narodov. Otvoritveni govor je imel 13. aprila kot zastopnik rektorja Karlove univerze v Pragi prof. Pastrnaka g. univ. prof. dr. F. Krejči. Ker nam ravno ta govor jasno osvetljuje nova pota bratske češko-slovaške akademske omladine, ga prinašamo v prevodu. Izpuščene so otvoritvene in zaključitvene formalnosti.

Spoštovana skupščina! Ne smatram za potrebno, baviti se podrobneje s programom, ki ste si ga izbrali za predmet skupnega stremljenja, njega uresničitvi želim polnega uspeha.

Vendar mi dovolite, da v svrhu naše lastne orijentacije poudarim in napram češki javnosti podkrepim to, kar daje vašemu združenju pravi zmisel in pravi pomen: mednarodnost.

Neizrekljivo zadovoljstvo — dovolite mi, da to poudarim — me navdaja, da je ravno akademska omladina, ki dviga prapor mednarodnosti.

S pravega vidika pojmovana mednarodnost pomenja splošni program vseh kulturnih stremljenj sedanosti in daljne bodočnosti. Beseda, pojem internacionale daje smernice, po katerih bo stalno napredoval kulturni razvoj na vseh poljih socialnega stremljenja. Stremljenje, ki bi ne bilo sposobno internacionalizacije, bi ne imelo nikakih izgledov na uspešno realizacijo.

Seveda moramo pri mednarodnosti imeti v mislih idejo in jo ne smemo morda postavljati v nasprotje k narodnosti. Internacionala ni tu, da bi narodnost zatrla; napredek ne vodi preko narodov do kakšne anacionalnosti. Internacionala predpostavlja narode, jih ne uničuje, nasprotno potencira njih narodno posebnost, oplemeniti in dviga narodno individualnost ter jači narodno zavest. Kajti ideja je ono v internacionali, kar združuje, ujedinja in veže. Namen internacionale

¹⁰ Mišljen je tu program, kakor ga je zasnoval A. Jenko v «Glasu Juga», št. 1.

je, da skupno mislimo, skupno čutimo in na podlagi tega skupno delujemo; do tega pa pridejo lahko človeški individuji brez žrtvovanja narodnega prepričanja, brez eksstirpacije, ki tvori iz naravne nujnosti pravnega ozdravljenja bistveno komponento človeškega bistva. Ravno narodne zavesti je treba, da izpolni internacionala svoje poslanstvo v kulturnem razvoju. Ako pa hoče mednarodnost služiti temu razvoju, tedaj mora biti v skladu z njeno zakonitostjo in mi jo moramo smatrati za sredstvo v svrhu uresničenja takih idej, ki izhajajoč iz te zakonitosti imajo pravno sankcijo in ki služijo napredku i individuali i celokupnosti.

Z internacionalno skupnostjo se ojači ideja. Čim več glav je pripravljenih, da abstraktno idejo pretvori v dejstvo, v tem večjem obsegu je ideja sposobna človeško voljo določevati in tem jačje gibalo družabnega razvoja postane, dokler ne postane končno nevzdržljiva sila, ki si izsili svojo realizacijo v korist onih, ki so se stavili v njeno službo, in nič manj v korist onih, ki so se zoperstavljali njeni realizaciji.

Pod temi vidiki moramo vedno posmatrati stremljenje po internacionalizaciji na kateremkoli polju. Internacionala naj služi realizaciji (tega ali onega) stremljenja, nikoli pa ne sme biti sama sebi namen. Na s tega vidika gledanem stališču stoji tudi Društvo narodov, za katerega hočete s svojim udruženjem delovati.

Društvo narodov vtelesa načelo, ki tvori vsebino in zmisel pojma, kot sem ravnokar abstraktno navedel in kot si ga sam predstavljam.

Društvo narodov je prav za prav pravilna prestava modernizirane latinske besede internacionala in kdor utegne priti v skušnjava, da vidi v internacionali in internacionaliziranju nivelacijo človeške ali narodne individualnosti in bi na podlagi tega bil pripravljen egoistične interese posameznih slojev proglašati za skupni cilj internacionalnih stremljenj na račun ostalih delov celote, ta naj premotri pobližje delovanje «Društva narodov».

Delo za Društvo narodov — in naj si bo še tako skromno — pomenja prispevek k realizaciji najvišjega družabnega ideala, za katerega je željna pričakovana pridobitev težkih bojev poslednjega časa sicer zaenkrat samo simbol, toda hkratu tudi jamstvo za izvršljivo izpolnitev. Če hoče in če bo vaše udruženje delovalo na to, tedaj izpolni brezdvomno in brezpogojno dobro, občekoristno delo in vsa češka javnost bo zasledovala to delo z interesom in — če bo treba — tudi pospeševala.

«V delu temelji demokratizem, v poštenem delu, pravni odgovornosti napram družbi; aristokrat noče delati, hoče, da dela drugi zanj. V resnici moderni človek, hrepeneč za napredkom, je delavec.»

—1— K RAZMERJU AKADEMSKE OMLADINE DO SOKOLSTVA

Krepki razmah sokolskega gibanja med Slovenci, ki je nastopil na temelju preporodnih stremeljenj ob svitu našega stoletja, je vzbudil precejšnje navdušenje za sokolsko idejo tudi med dijaštvom. Zlasti srednješolci so se pričeli zanimati za telesno vzgojo v sokolskem duhu, tako da so nekatera sokolska društva osnovala posebne dijaške telovadne oddelke z lastnimi vaditelji. Vzlic prepovedim, pretnjam in kaznim raznih šolskih oblastev, ki so si trajno prizadevala, da to zanimanje med dijaštvom zatro, so naši dijaki marljivo posečali telovadnice sokolskih društev. Iz vrst teh dijakov je izšlo mnogo najboljših sokolskih delavcev.

V sokolski šoli vzgojeni abiturijenti so prinesli vnemo za Sokolstvo s seboj na visoke šole, kjer so nadaljevali svojo telesno vzgojo bodisi v vseučiliških telovadnicah, bodisi pri sokolskih društvih, zlasti čeških. Da bi sokolska misel rodila med visokošolci čim lepših uspehov, so si naši akademiki ustanovili sokolske krožke, katerih namen je bil, vzbuditi med slovenskim dijaštvom «več zanimanja za telovadbo in za sokolstvo sploh, gojiti telovadbo teoretično in praktično ter proučavati sokolsko idejo».¹ Vzdrževali so pri tem prijateljske stike z ostalimi slovanskimi akademiki telovadci, s svojo telovadno izurjenostjo pa so vzbujali pozornost celo pri tujcih.² Slovenski visokošolci izpred vojne so se, kakor vidimo, vestno pripravljali na poznejše delo na domačih tleh in tako pokazali, da znajo ceniti Tyrševe nauke in jim pravilno slediti.

Kakor v dijaškem življenju vobče, je svetovna vojna tudi tu razdrla kontinuiteto med predvojno in današnjo dijaško generacijo. Pogled v telovadno statistiko ljubljanskih sokolskih društev nam kaže le majhno število akademikov telovadcev.³ Še manj seveda sodeluje dijaštvo v drugih področjih sokolskega delovanja.

Neznatno število delavnih Sokolov iz naših vrst priča, da je med nami vse premalo resničnega zmisla za Tyrševe ideale. Radi sicer poudarjamo svojo naklonjenost do sokolskega pokreta, a malo jih je med nami, ki bi prešli od lepih besed k dejanju, čeprav bi se dijaki morali zavedati, da so med prvimi poklicani, biti resnični nositelji sokolske misli. Pasivnost današnje akademske omladine napram so-

¹ Gl. Omladino VIII. (1911), str. 215.

² Prim. istotam str. 39.

³ Po statistiki, ki jo vodi sokolski odsek akad. društva «Jadrana», je telovadilo v letošnjem zimskem semestru pri ljubljanskih sokolskih društvih 46 akademikov, v primeri s številom na ljubljanski univerzi vpisanih slušateljev (1301) vsekakor jako majhna četa.

kolskim stremljenjem je tem manj umljiva, če pomislimo, da so idejne osnove Sokolstva z načeli, izraženimi v programih naših naprednih dijaških organizacij, v tako tesnem sorodstvu, da naravnost vabijo dijaštvo k aktivnemu sodelovanju v sokolskih društvih.

Dejstvo, da je sila vsake zajednice zavisna od vrednosti poedinih njenih članov, nam kliče, da bodo temelj, iz katerega izhajamo pri delu za sokolske cilje, s a m o v z g o j a. Lastna izpopolnitev mora biti za nas prvo načelo. Uglobimo se predvsem v idejne osnove sokolske institucije, proučujmo zgodovino njenega razvoja, da bomo zares poznali bistvo in pomen Sokolstva ter s tem dosegli v sebi pogoje za pravilno presojevanje sodobnega sokolskega življenja.

Vedno imejmo pred očmi, da vodi edino prava pot sokolske vzgoje skozi telovadnico. O koristi smotrene gojitve telesnih vaj za naše zdravje, o njih ugodnem učinkovanju na vzgojo duha in značaja ter o nje važnosti osobito za one, katerih poklic zahteva prevesno duševno delo, mi tu pač ni treba razpravljati. Opozorim naj le na socialnoetični pomen sokolske telovadnice, ki leži v tem, da odpravlja družabne predsodke (ki jih, žal, pogosto srečaš baš med akademiki) ter v zmislu istinitega sokolskega bratstva ustvarja med telovadci medsebojno zaupljivost in prijateljstvo. Vedno «naj te vodi bratska ljubezen. Če morda prekašaš ostale po svojih duševnih darovih in po splošni narobrazbi, pripusti, da so teh deležni tudi vsi marljivi bratje, ki stremijo po napredku in lastnem razvoju, ne zamudi nobene priložnosti, opozoriti na prosep, smoter in cilj, ki ga lahko vsakdo po svojih zmožnostih doseže, skratka, ne pozabi nikdar delati v prid društvu in posameznikom.»⁴ Besede, kakor naslovljene vprav na akademika.

Prednjakov iz dijaških vrst imamo nekaj. Želeti je, da se tovariši, ki so dosegli zadostno stopnjo telovadske usposobljenosti, kar največ udelejuvujejo kot vaditelji, saj vaditeljstvo je glavni steber zdravega sokolskega napredka. Visokošolec si pač z lahkoto lahko pridobi vaditelju potrebno teoretično znanje. — Zlasti hvaležno torišče je odprto akademiku prednjaku, ki se loti vzgoje naraščaja in dece. Če imaš količkaj zmisla za vzgojna vprašanja, ne brani se sodelovanja pri tem nad vse važnem delu.

Uspešno pa lahko posveča akademska omladina svoje sile tudi širšemu delokrogu sokolskih društev. Študij sicer res ne dopušča dijaku, da bi se mnogo ukvarjal z drugimi posli, vendar se more udeleževati društvenega življenja v dokajšnji meri, če opusti to ali ono zabavo. Delo v upravnih odborih in raznih odsekih — v prvi vrsti prihajajo tu v poštev prosvetni in mladinski odseki — nudi akademiku dovolj prilike, da pokaže svoje zmožnosti. Proč torej s praznimi izgovori — in volja do dela naj prežene dosedanjo mlačnost!

⁴ K. Vaníček, Sokolski evangelij (iz češč. priredil dr. P.) I., 14.

Po navedenih smernicah naj bi se gibal sokolsko delo dijaštva v okrilju sokolskih društev. Da pa se zmisel za sokolske vzore čim globlje ukorenini med naprednim dijaštvom, je treba smotrenega propagandnega dela, ki ga organiziraj dijaštvo samo. Sokolski odseki v naših dijaških društvih naj strnejo vse člane Sokole, da s skupnim delom in živim vzgledom pritegnejo v sokolske vrste novih moči. — Raztegniti bo treba to propagando seveda tudi med srednješolce, kar nam mora biti še posebej pri srcu, če hočemo doseči poveljnih, trajnih uspehov.

Da bo delo enotnejše in uspešnejše, naj se osredotoči v C. T. V to svrhu naj odsek «Prosveta», ki mu je med drugim namen, «propagirati zmisel za telesno vežbo», osnuje poseben oddelek za telesno vzgojo, ki naj s primernimi ukrepi deluje na to, da se sokolska ideja kar najbolj razširi med akademsko in srednješolsko omladino.

V naših dneh, ko krize na vseh koncih in krajih ovirajo zdrav razvoj narodnega življenja, ko vse tarna nad nedelavnostjo današnje mladine in se starejše pokolenje s skrbjo vprašuje,

«kako bodočnost nam kovala bode
mladina barov, šimija, fokstrota!»⁵

bi dijaštvo s tihim, vztrajnim delom v sokolskih društvih izdatno prispevalo k ozdravljenju vladajočih neveselih razmer, ne najmanj pa bi s tem koristilo tudi prospedu dijaških organizacij samih.

Inko:

VISOKOSOLSKE STIPENDIJE

Kakšna nemarnost vlada v upravi naših stipendij, presega že vse meje najprimitivnejšega socialnega čuta merodajnih faktorjev. To je brezobzirnost, da ji ne najdeš para in da je na s samih sram takega vrtoglavega gospodarstva.

Za danes navajamo tu samo gola dejstva: Zahteve pogojev so tako rigorozne, da je naravnost srečen, kdor jih zmaga. Poudariti moramo, da, kar se tiče pogojev glede študijskih uspehov, je v redu. Drugeče je pa s formalnostmi pri ostalih pogojih, n. pr. točno ob napovedanem roku, do minute natančno moraš predati prošnjo z vsemi prilogami, ki jih zahtevajo pogoji, a rešitev prošnje se vleče za spano in leno po tri (!) mesece, kakor se je dogodilo to lansko leto, ko so bile prošnje rešene šele po novem letu, letos pa za 14 dni prej, tik pred božičem. Kaj delajo, kako in s čim žive študentje od 1. oktobra do božiča, to seveda oblastnega gospóda, ki «nakazuje» kredite, «nič» ne briga! Mi to prav lahko razumemo, ker čisto z goto-

⁵ A. Gradnik, Ivanu Endlicherju ob koncu leta 1923. (Jutro 1924., str. 1.)

vostjo vemo, da on in njegov bureau ne čakata na svoje gaže po tri mesece nazaj.

Druga rigoroznost: rok za izpite je razpisan pri tem ali onem profesorju **po** preteku roka za vlaganje prošenj, bodisi iz kateregakoli vzroka ali da je dotični profesor službeno zadržan v prvem roku ali karkoli. Prosilcu-kandidatu pa manjka en sam kolokvij, česar ni kriv ne on in ne profesor, ampak sama in čista ljubezen do «reda», formalnost, neumna do ogabnosti. Posledica tega? Študent je pri vsem tem, da je izpolnil študijske pogoje popolnoma **p r a v i l n o**, brez štipendije, in to samo zaradi tistega, pri nas tako oboževanega «reda», po katerem se pri nas vsaka prošnja vleče mesece in mesece in si na koncu konca srečen, če si prejel vsaj polovico svojih dokumentov nazaj, čeprav je prošnja pri vsem tem rešena — nepovoljno.

Tretja posebnost je ta, da se štipendije ne dele za vse državljane enako na deset mesecev, ampak le za nekatere, za druge pa zadostuje tudi samo devet mesecev. Odakle gospodinu pristoji ovo pravo? Mi in nihče in tudi sam minister financ tega ne ve. Enaka pravica pa je v tem, da bosta morala oba, oni ki dobiva štipendijo devet in oni po deset mesecev, služiti dvakrat toliko semestrov v državni službi za škandalozno plačo.

Četrta, posebno vzor natančnosti v pojmovanju doslednosti: Zimski semester je bil zaključen koncem februarja. Za marec so dobili štipendijo samo tisti, ki so izpolnili pogoje za letni semester, ker se marec šteje čisto pravilno v letni semester. Drugi, brez pogojev za letni semester, so bili zavrženi, kar je popolnoma logično. Ni pa logično na nobeno stran, da niso prejeli štipendije za marec tisti štipendisti, ki so prosili zanjo le za letni semester, kajti tudi za te se prične po istih predpisih letni semester že z marcem in ne morda šele po veliki noči. In tako se je dogodilo, da je danes že druga polovica meseca maja in da je že točno čez mesec dni sklep šolskega leta, ko ti štipendisti niso prejeli še nobenega denarja. Štipendisti iz zimskega semestra pa dele z novimi štipendisti iz letnega semestra enako usodo že od 1. aprila.

Takih in podobnih vzglednih cvetk o ljubezni do reda in natančnosti v upravi tega našega fonda bi mogli našteti še mnogo, mnogo. A dovolj. Ne mešaj, da ne bo še bolj smrdelo. Povemo pa, da je to naša zadnja zmerna beseda in da bomo v prihodnje podvzeli vse korake, da odpravimo z naših upravnih mest, kar ne spada nanje. Svaka sila do vremena! To nam bo toliko lažje, ker z vso gotovostjo vemo, da je trpeče «mase», iz najrazličnejših tako «vzorno» urejevanih fondov, tolikšno število, da bomo prav z lahko mujo uklonili oblastno paševanje merodajnih prizadetih faktorjev. Naj gredo tja, kjer ni treba «nakazovati» nikakih kreditov. Mi potrebujemo zdrave uprave, red (ne pa «reda»), ker hočemo imeti zdravo državo.

Nuša Rapétova:

DRAMA

(Dalje.)

Za nedeljsko predstavo je služila iz lanske sezone ponovljena veseloigra v štirih dejanjih «U g r a b l j e n e S a b i n k e» Pavla Schönthana; prevedel E. Gangl; režiral g. Osip Šest. Godi se v sedanosti v malem mestecu. Je to burka s predvsem dobro izklesanimi figurami in zanimivo situacijsko komiko... Med igralci so bili dobri: g. Putjata v vlogi gledališkega ravnatelja Strizeja, g. Rogoz kot Martin Golvič, profesor, g. Peček kot dr. Novak, g. Plut kot trgovec Brumen ter njegov sin Zvezdan g. Medvena. V ženskih vlogah gđc. Rakarjeva, gđc. Mira Danilova in ga. Wintrova.

Vnovič je nastopila kot gost ga. Marija Vera v igri Henrika Ibsena v 5. dejanjih: «G o s p a z m o r j a». Prevedel Vojeslav Mole; režiral g. Osip Šest. — Igra se vrši poleti v majhnem fjordskem mestecu na severnem Norveškem. — Elida, «Gospa z morja», je žena, ki je v njej položeno vse glavno dejanje cele igre. V njeni duši se vrši zaplet in razplet. Torej je ona sama posebljena ideja, ki jo razrešuje Ibsen v njeni duši... Vse pa sloni na eni sami, rekla bi, fiksni misli Elide, ki trdi, da se je prodala, da se mora prav zato «prostovoljno in v svesti si svoje lastne odgovornosti» odločiti za ono «grozno», ki straši in privlači, ali pa to tudi zavreči. Ono «grozno» predstavlja tujec, ki se je nekoč Elida z njim seznanila ob morju in se z njim na čudovit način z morjem zaročila, kakor ji je dejal on. Tako zaslužjenega svojega duha ni mogla več osvoboditi in zgodilo se je, da se je zato vedno bolj oddaljevala od svojega pravega moža, dokler je ni ta rešil z edinim sredstvom: dovolil ji je namreč, da lahko prosto voli med njim in tujcem, ki se je baš takrat vrnil in kakor je dejal, prišel po njo... Ibsen je tu predvsem hotel pokazati žensko dušo, ki hoče svobode v svojem dejanju in odločanju ter ne trpi prodajanja, niti ne misli na to! Poleg Elide so narisane vse druge nastopajoče osebe s finim umevanjem različnih karakterjev iz življenja.

Kakor sem že omenila, je v glavni vlogi nastopila ga. Marija Vera. Očitano se ji je, da je igrala preveč nekako blazno ženo. Ideja, ki je položena v Elidino dušo, je taka, res nekako blazna, da jo je torej težko igrati brez tega vpliva. Ga. Marija Vera pa je gotovo nudila obilo užitka s svojo igro. Poleg nje so bili tudi drugi igralci, pod spretno režijo, več ali manj dobri.

Za «oddih», kakor je napisal g. režiser Osip Šest, so uprizorili na našem odru Nestroyevo veseloigro v 4 dejanjih (8 slikah) «D a n e s b o m o t i č i . . .» Dejanje se vrši pri trgovcu Plavcu v malem mestu, potem v bližnji stolici in ob koncu zopet pri Plavcu. — Ta zadeva je sicer v jedru brez vsakršnih globin — vendar za oddih ugaja. Razni komični zapletljaji in besedna komika so glavna poteza tega dela.

Je pač že stara! — Igralci so bili po veliki večini na svojih mestih ter s tem pripomogli igri k uspehu.

Le enkrat je bila letos uprizorjena globoka tragedija Antona Wildgansa v 5 dejanjih «Ljubezen». Igro je prevel ter tudi pri nas režiral g. Osip Šest. — Dejanje se vrši v velikem mestu, drama, izvzemši 3. dejanje, v hiši zakoncev, tretje v sobi Vere, v zavodu Madame Charlotte. — Tragedija je polna različnih motivov iz življenja. Slika človeško dušo, ki vedno išče v svojem hrepenenju nekaj novega in izzveni končno tudi v strast, ki jo je v vsakem človeku več ali manj. To je nezadovoljstvo z vsem onim, kar imamo, in neutešena želja po onem, kar nimamo. To sta kri in zapoved nature! Igra ima povsem pravi naslov, zakaj skratka: vse je v njej: ljubezen! — Martina je igral s fineso, a brez globljega poudarka g. Rogoz, njegovo ženo Ano ga. Wintra trova mehko in s čuvstvom, zlasti v scenah s svojim možem Martinom, Vitusa Werdegasta, prijatelja Martina, g. Osip Šest. Ta vloga je najtežja in je našla v g. Šestu pravega mojstra. V 4. dejanju je bil v svoji igri na višku. Ustvaril je vlogo «Vitusa» z globokim doživetjem in popolnim uspehom. Čuvstvo spoštovanja, ki ga je občutil do žene svojega prijatelja, je odigral s pristno resničnostjo; enako trpkost ponarejenega, prisiljenega veselja. Škoda samo, da g. Šesta tako malokdaj vidimo v večji vlogi. Menda je vzrok, ker je preobložen z režijami. — Mater Martinovo je z rutino podala ga. Juvanova. Vero je s polnim razumevanjem igrala ga. Danilova-Balatkova; Madame Charlotta enako ga. Rogozova. Osivelega gospoda je namesto g. Železnika, v predlanski sezoni, igral letos g. Putjata s sigurnostjo dobrega igralca. — Želela bi si vso zadevo še enkrat ogledati, pa ni bila več igrana in mi je torej ta namera «splavalala po vodi».

Po dežju solnce! — Po tragediji komedija! — Igrali so A. Savoirovo komedijo v treh dejanjih (4 slikah) «Osma žena». Poslovenil dr. F. S., režiral g. Boris Putjata. Dejanje se vrši v sedanosti v Ostendu in Parizu. — Osma žena je komedija, ki ugaja človeku, da se nekoliko nasmeja ob duhovitosti pisateljevega humorja, ki se giblje vedno tik ob meji moralnega zakona, a ga nikoli ne prekorači. Je pa tudi v njej obilo scen, ki so naravnost resne in polne dejanj, ki si jih zamisli človek v svojem srcu — v duši! ... Monna — «Osma žena» — je ženska v pravem pomenu besede, lepa, zelo koketna, a pri vsem tem duhovita in ljubeča od srca... Ljubezen pa je kolikortoliko egoistična in zato tudi Monna noče — morda tudi ne more — prenesti, da bi bila ljubljena samo tako, «za gotovo» dobo, dokler se je mož ne bi naveličal. In s tem spravi, s pomočjo «ženske zvijače», moža do tega, da jo vzljubi resnično in brez pogojev! — Monna noče biti prodana! — Brown je mož, ki ga je življenje oblagodarilo z bogastvom in si zato kupuje vsega — torej tudi ljubezni! Šele, ko začuti v sebi bol, iztisnjeno v solze ponižanja in razočaranja, se zave, da je Bog dodelil človeku

čuvstvo ljubezni zato, da jo obrača v dobro, ne pa, da jo zlorablja! Tedaj šele, ko občuti svoj poraz, zasluti tudi v sebi ljubezen, potrjeno s krono zvestobe in darovanja!... In — Monna ter Brown si podasta roke, ko sta preizkusila drug drugega do dobra in sta — srečna!

V naslovni vlogi je nastopila ga. Nablocka, ki je kakor ustvarjena za podobne vloge. Žela je vesplošno priznanje med publiko, ki je veljalo tako njeni igri kakor tudi dražestni zunanosti. Browna je podal g. Putjata z inteligenco in doživetjem ter je bil presrečno pozdravljen, ko je po dolgi bolezni zopet nastopil. Druge vloge so več ali manj bile odigrane s primerno rutino. Posebej bi še omenila g. Rogoza v vlogi Huberta, ki je bil prav izvrsten «kandidat» za ženitev, in pa gospo Medvedovo v vlogi Miss Georg, ki je pripomogla, dasi z malo vlogo, obilo k celotnemu lepemu uspehu igre!

Kot mladinski igri so uprizorili pravljico v 4 slikah, z godbo, petjem in baletom, «K r o j a č e k j u n a č e k», spisal I. Görner, režiral g. Anton Danilo, in «P e t e r č k o v e p o s l e d n j e s a n j e», božično povest v 4 slikah, spisal Pavel Golia. Godbo zložil g. Balatka; režiral g. Osip Šest, ki ju, ker sta bili na repertoarju že lani in predlanskim, samo omenjam zaradi popolnosti.

Levinka Zvezdanova:

OB JADRANU

Tam doli na jugu, ob srebrnem Jadranu, oni neizčrpnih bajki, polni davnih spominov, ljubezni, bolesti in gorja, tam doli biva narod, ki mu je nalita kupa grenkosti do vrha...

Prišel je preko morja, od zapada, tujec. S krinko globokega prijateljstva in smehljajem je zakril svoje črne misli. Nazdravil je našemu narodu tam doli, dvignil blestečo kupo in ponudil: «Pij!» Južni bratje so si pogledali v oči: «Kaj misliš ti? Ponujajo nam prostost, bratstvo, enakost; bratec, ponujajo nam svobodo!»

Pa so se koj povesele žareče oči: «Ne, ne, motil sem se! Oprosti, bratec; saj vem, nihče ne trosi takole zlate svobode po zemljici naši tužni!»

Bratje so si podali roke in stopili k tujcu: «Vrni se, prijatelj, vrni! Nič nas ne mikajo tvoje obljube in pot do zlate svobode — oh, saj jo že vidimo obžarjeno, svetlo, tako neskončno lepo...»

Tedaj pa je zarohnel tujec, da je zatrepetalo morje do svojih temnih globočin: «Pij!»

In tedaj so zagledale oči južnih bratov, kako se raztaplja na dnu čaše strup; videli so, kako se dviga iz nje črna megla — smrt, pogin! Bolestno je kriknilo od povesodi, da se je drugič streslo morje, kot

bi hotelo zakričati tudi ono: «Prekleti tujec, nočemo, slišiš, nočemo verig, božjega solnca hočemo, lahnega pomladnega diha, da se nam dvignejo prsa, da zapojemo pesem, ki se bo razlegala od valov slovenskega Jadrana do balkanskih sten, da bo slišala to pesem naša sveta zemlja, da nas bo blagoslovila, ko si bomó podajali roke! Oh, bratje, da, da, to bo tisti trenutek, ko bodo zažarele na nebu zvezde, kot nikdar poprej, in se bo dvignila iz globin naše grude večnolepa pesem vstajenja!» Zakrohotal se je tujec, da se je vse vroče hrepenje potopilo v ledeni grozi in je narod zaplakal: «Obsojeni!»

Začela se je ona križeva pot tam doli ob Jadranu. Kdo naj prešteje vse postaje, narod moj, kjer onemogli padajo tvoji sinovi in plakajo in krvavijo. Kdo naj prešteje tvoje mučenike, narod moj, ki stisnjenih ustnic zrejo grozi v obraz, molčijo; ker ne smejo govoriti, ker ob vsakem vzkliku pade na njih onemoglo telo nov udarec, silnejši od prejšnjega. A ubogo srce kriči, ječi noč in dan: «O, vzhodni bratje, rešitve, svobode, oh, svobode...»

Tam doli na jugu sta si zvezdnato nebo in sinje morje tako neskončno blizu; oba globoka, skrivnostna, sanjava...

In človek gleda, strmi v globino in čuje davne dobe neumrljive speve in čuje tožbe mučeniških duš. Lahno, čisto lahno splava mimo tebe jok: «Maščuj me! Maščuj moje delo, ki ga je onečastil tujec! Glej, jaz, moje srce, je bilo nekdam polno neugnane sile. Verovalo je v zmago pravice in je tej veri žrtvovalo živo kri! Moje roke so polagale kamen na kamen, da zgrade mogočno stavbo edinstva, stavbo slovanske ljubezni, lepote in z menoj jih je delalo in verovalo sto tisoč!» «Maščuj nas, maščuj!» kliče iz brezdanjih globočin. Zvezde pa trepečejo, kot da se tresejo v daljavi srebrne strune, pojoč pesem miru, blagoslova in upanja v zlato zarjo... In zopet splava dih mimo tebe, da ti zatrepeče srce od nepoznanega čuvstva. «Kdo si, duh nemirni, povej! Saj ljubim to našo ubogo zemljo, tako neizmerno jo ljubim, da bi žrtvoval zanjo vse! O, vžgi, skrivnostna moč, v mojem srcu ogenj še bolj vroč, bolj plamteč!» Trenutno se ustavi nemirna senca in od zvezd do morskih globin zavлада mir, tihota. Kot iz daljave pa zazvene čarobni glasovi tiho, glasneje in — zopet tiho; valujejo, vzkipijo in — se potapljujejo... O, Bog nebeški, to si ti, poet naš; to je tvoja neizpeta pesem in v njej je vsa boleost, da bi človek zaplakal! In v njej je mogočnost naših gor, bistrost naših rek, vsa večnolepa bajka naših dedov... Dal si nam pesem, pevec naš, a nam so zamašili usta, da ne zazveni širom domovine, ker vedo, da je v njenih zvokih vsa tvoja živa ljubezen, ki sega v srca in jih dviga, poljublja in vžiga! Vse to vedo, a nekaj ne, da pesem duš nesmrtnih še globlje sega v srce! In pesem duš živi, kipi večno, ne izzveni nikdar, ne stre jo zlobna sila! ... Zopet valovi morje, tam daleč na obzorju pa se potapljuje črne sence...

Čisto blizu, ob obali, dahne kot rahla sapa: «In to smo mi, mi malčki! Tudi mi smo bili obsojeni, prekruto. Sijala nam je sreča v očetovi hiši, a prišel je tujec in rekel očetom našim: «Dvignite našo zastavo, prisezite, da ji boste zvesti!» Skrčili so očetje pesti in se odzvali: «Nikdar, naj bo prekleta z vami, preklet, kdor se ji vkloni!» In tujec je storil krivico, vpijočo do neba, vzal nam je očete! «To smo mi, mučeniki!» zagrmi iz temnih valov, a nežni dih šepeče dalje: «Prišla je žalost in prišla je beda. Srca naših mater so krvavela, ker so slutila neizmerno grozo, ki se je bližala bolj in bolj. In potem so vzplamteli po naših brdih kresovi in dvignila se je boleost, bolj žgoča od bliska in bolj vpijoča, kot bobnenje skozi gluho noč. Zastrmele so oči v požrešni plamen, ki je uničeval naše rodne domove. Gorje je priklopelo do meje, ki je odločila našo bodočnost: «Sirote brez doma, zaničevane na rodnih tleh!» Sklonili smo trudne glavice in zaprli oči, da bi pozabili vse gorje, ki nam je trlo mlado dušo. Pod božjim nebom smo snivali neodeti, trepetajoči. Bledi mesec nam je svetil v lice, v solze, ki so se nam lesketale v očeh. Zvezde so nas poljubljale in nas klicale k sebi. Tako mehak je bil njih klic, tako daljnolep... «Da, zvezde!» zatrepeče dih in se dvigne visoko, visoko...

Iz daljave se bliža spev neutešenega hrepenenja: «O, morje globoko, ti skrivaš v globinah solze in vzdihne in prošnje tihe, vse nade naše, vse, vse poznaš. Prišel je tujec in strl je srečo; ljubezen sladko, koprnečo, iz src je siloma izdrl. Je deva zapuščena tožila črni noči, da se je moral posloviti dragi, da bilo bridko je slovo, da je v tujini nepoznani, hladni zdaj samo ljubljeno bitje. In tam v okovih sanja o srečnih prošlih dneh, a groza nepopisna pretresa mu srce, ker sluti, da preži na devo v domovini vampir požrešni. Kako sladko dehtela je cvetka, Slave hči, a zdaj preti ji tujec, zahteva, da zanj cvete, živi! A me smo stale trdno!» šepeče dih glasneje. «Kruta se je prevaral tujec, če je mislil, da sveto zvezo prelomile bi, da na prisego dragemu bi pozabile; ni slutil, da nam polje v srcu kri, ki zna ljubiti in rajše dahne zadnjič v svet: «Pozdravljen, sreča s tabo, dragi, smo padle kakor cvetke v rosnem jutru in ko je solnce pozlatilo svet, zaprle smo oči, ker nismo srečale več tvojega pogleda!» In tu nad morjem plavajo v nočeh sanjavih naše duše in se potapljaajo v to veliko solzorošno oko. «O, morje šumno, bodi zdravo!» zatrepečejo neznani dihi, «podobno tožnim si očem, a nikdar duša ne pozabi na tvoj skrivnostni, sladki sen!»

«Dovolj je bede, dovolj trpljenja, narod moj! Glej, bliža se zarja, vstajenje!» Tako bi zakričal človek, da bi slišal njegovo blagovest sužnji narod, da bi zadihal v zlati svobodi, a oljke na obrežju šelestijo tožno pesem: «Ni še izpita morda najbolj grenka kaplja!» «O, morje, o, nebo, povejta, kaj nas še čaka hujšega? Mar nismo žrtvovali sreče, doma, življenja? Kaj hoče še tujec nenasitni?»

Sredi temnega morja se dvigne po tem vprašanju čarobna žena ponosno, odločno, kot da se je dvignila iz mokrih biserov morska boginja. Človek strmi v njeno veličastno obličje in zaječi v spoznanju: «O, mati, mučenica!» Ona se skloni, ga poljubi na čelo in zašepeče: «Otrok, čuvaj mojo besedo, ker le v njej je življenje narodovo! Če umre ona, bo pokopan z njo narod pod ledeno skorjo in tedaj bi bila misel na rešitev prepozna. O, dete, čuj: Mati in domovina naj živita v tvoji duši, nikdar naj se zid ljubezni, ki ju čuva, ne poruši!»

«O, sladka mati, saj nas poznaš, saj veš, da ljubimo besedo drago, ki spremljala je prvi naš korak kot neizbrisen, večni blagoslov. In to besedo vekovečno, ki je slavila praočete naše, junake silovite, mogočnih gor in polja kras in trt zelenih žarno grozdje, pšenice bele zlati klas — tvoj sinko naj izda? O, majka, nikdar ne zgodi se, da bi iz srca nam jo izruval!» V materinih očeh zatrepečejo solze in njen pogled je tako zelo otožen, tako zelo bolan.

«Mati, kaj gledaš tam v temno ozadje?»

«Glej resnico!» zašepeče mučenica.

Na vzhodu se prebuja mlado jutro in noč in njene bajke izginjajo. Ob obali Jadrana se dvigajo iz mraka beli zidovi, mesta, vasi, a človek zatrepeče v spoznanju: «O, mati, resnica je grozna! Kamor se oko ozre, slovenske vasi, slovensko ljudstvo zatirano, brezpravno z edino dediščino — sladkim materinim jezikom. A resnica je pregrozna! Še to edino, dragoceno dediščino hoče tujec iztrgati iz src naše nade, naše dece. Človeku se zdi, da plače užaljena gruda, da preklinja brezsrčnega tirana, ki hoče iztrgati sinove iz njenega objema, ki hoče zamoriti milozvočne speve slovenske mladenke, svobodni vrisk veselega mladeniča in hoče, da slovenski otrok objame tujko mačeho, ji daruje svoje srce in pozabi na njo, ki mu je dala življenje iz svojega življenja, iz svoje krvi, iz vse svoje duše, večnovdane misli, besede praočtetov.

Od Jadrana preko kršnega Krasa valovi obupni klic: «Svobodni bratje, podajte nam roke, da ne pademo, da ne izgubimo naše matere! O, bratje, naša mati je vaša mati! Dajte nam upanja, vžgite nam vero, da vzide zvezda na vzhodu, preden bo prepozno! O, bratje, vi ne veste, kako je tujka mrzla, a mi že čutimo njen ledeni dih.» Iz daljave ječi pritajeno kot vzdih nedolžne dece: «Tako smo sami, tako zapuščeni. Nič več nas ne greje ljubezen naše življenske voditeljice, naše šole. Tuja stoji pred nami nema stavba, tuje je vse v njej, ker so zagrebli v hladno rušo vse ono, kar nas je prej vabilo. Ker so zatrli naš materni jezik in sedaj plačemo sirote na hladnem grobu. Vendar nam tudi v teh dneh gorja šepečeta gruda in morje, da pridete bratci, da dvignete z nami pest proti tujcu, da maščujemo našo teptano, stoletno pravico. Tedaj bo razprostrla slovanska lipa svoje veje, opajala bo z vonjem bratska srca. Tedaj — da blizu bil bi že

trenutek — požene naj v gori, bor-junak nepremagljivi in vitka jelka — narodov ponos. «Bratje, li čujete pesem, ki jo hrani gruda v svojem srcu, da jo izpoje poznim vnukom? Tako je krasna kot more biti le svobode dih. Tako polna je zaupanja v nas, o, dajmo, da ne bo prevarana. Poslušajte, kako šepče tajno:

«Deca, čuj me! Nekdaj tujec nenasitni, ti očete je teptal; drago materino govorico ti je hotel vzeti; in zaman je narod plakal, hotel trda srca vneti, tujec zloben je ostal. Toda s solncem na vzhodu dvignil se je Sokol v boj; strl krivico, rešil dedov je pravico, blago slovljen, blagoslovljen...»

VESTNIK CENTRALNEGA TAJNIŠTVA JUG. NAPR. OMLADINE IZ SLOVENIJE.

Iz centralnega odbora C. T. Vsa v C. T. včlanjena društva pozivamo, da nam čim prej pošljejo seznam svojih članov in predpisano članarino (za vsakega člana 10 par) ter poročila o svojem delovanju.

Novi član C. T. V C. T. je bil sprejet akademski klub «Orjuna», ki se je pred kratkim ustanovil. Za vstop je prosil tudi radikalni studentski klub «Slovenski Jug».

Na izrecno željo nekaterih naših organizacij objavljamo na II. rednem občnem zboru konstituirani centralni odbor C. T.:

Predsednik: Dolfe Schauer, cand. iur.;
podpredsednik: Odon Planinšek, cand. iur.;
tajnik: Mirko Pibernik, stud. tech.;
blagajnik: Miloš Grabrijan, cand. iur.;
načelnik stat.-org. odseka: Teodor Tominišek, cand. iur.;
načelnik soc.-ekon. odseka: Zora Antonovič, stud. tech.;
načelnik kult.-inform. odseka: Josip Prodan, stud. med.;
načelnik «Prosvete»: Rajko Poniž, cand. ing.

Poročilo statistično-organizatoričnega odseka.

Dijaške kuhinje.

Vzgojevalno in izobraževalno društvo «Domovina» v Ljubljani: Po septemskih dogodkih 1908. l. se je rodila misel po ustanovitvi slovenskega dijaškega vzgojevalnega in podpornega društva. V ta namen se je sestavil pripravljalni odbor z dr. K. Trillerjem in Ribnikarjem na čelu in s prof. Breznikom, prof. Jugom, dr. Lavrenčičem in dr. Demšarjem kot odborniki. Bivša deželna vlada je 10. septembra 1909. l. odobrila predložena pravila in društvo je še istega meseca otvorilo dijaško kuhinjo v Gajevi ul. 2, kjer je še danes. Do izbruha svetovne vojne je dobivalo povprečno 30 do 40 dijakov opoldansko in večerno hrano. Z vojno se je to število dvigalo od leta do leta in doseglo svoj višek v šolskem letu 1918./19.; v tem letu pa zlasti zato, ker so se vračali dijaki-vojaki z bojišč na svoje zavode, da dokončajo študije. Na tej višini se je držalo število podpirancev še naslednjega šolskega leta, na kar polagoma pada. Pomen društvenega obstoja se je izkazal zlasti v dobi, ko je napovedala Italija Avstriji vojno in so nešteti dijaki-begunci bili deležni njene pomoči. Dohodki so se stekali iz članarine in ustanovnine ter iz podpor slovenskih hranilnic in raznih občinskih zastopov v ljubljanskim magistratom na čelu, ki je dal «Domovini» med drugim tudi društvene prostore. Vso dobo je bila v izdatni meri podpirana od privatnikov in privatnih podjetij. Med vojno in prva leta po vojni je pod pritiskom razmer društvo osredotočilo vso

skrb na prehrano srednješolskega dijaštva. Vzporedno s splošno konsolidacijo bo skrb odbora, nuditi podpirancem poleg telesne tudi duševno hrano. Tako je že v tekočem šolskem letu imelo pet predavanj. Z letošnjim šolskim letom preteče 15 let obstoja in delovanja «Domovine». Predseduje ji ves čas njenega obstoja g. dr. Karel Triller. Podpredsednik je g. šef Adolf Ribnikar, tajnik g. prof. Fran Jeran, blagajnik g. prof. Josip Breznik. Ostali odborniki so gg.: Franja Tavčarjeva, Milena Zerjavova in Anica Jeranova ter gg. dr. Jernej Demšar in prof. Vladimir Lapajne.

Statistika zadnjih sedmih let:

1917/18	podpirancev 97,	porcij se je razdelilo 26.100
1918/19	" 211,	" " " " 55.220
1919/20	" 191,	" " " " 48.022
1920/21	" 115,	" " " " 27.079
1921/22	" 97,	" " " " 30.072
1922/23	" 96,	" " " " 34.574
1923/24	" 83 (do 1. V.)	" " " " 30.100

V šolskem letu 1923./1924. obiskuje od podpirancev:

tehnično srednjo šolo	29
učiteljišče	15
realko	9
trgovsko šolo	8
meščansko šolo	8
gimnazijo	8
trgovsko akademijo	3
obrtno šolo	3
Skupaj	83

(od teh je 8 dijakinj)

Izdatki so znašali v preteklem šolskem letu 151.733-75 Din.

Dijaška kuhinja v Ptuj: Siromašni dijaki ptujske gimnazije, otvor. l. 1869. kot nižje in l. 1898. izpopol. v višjo gimnazijo, so dobivali izprva precejšnjo podporo pri meščanih. Razmere so se pa v 80. letih poslabšale zlasti, ko se je začel nemški pritisk javljati tudi pri gimnaziji. Rodoljubi so spoznali, da je nujno potrebno, uravnati podpiranje siromašnih dijakov; in tako se je l. 1886. oglasilo izdatno število prijateljev mladine, pripravljenih pripomoči s primernimi doneski, da se ustanovi kuhinja, kjer bi se oskrbevalo učence s kosilom. To kuhinjo je od l. 1886. do konca šolskega leta 1891. oskrboval konvent oo. minoritov v Ptuj, ker ji je bil takratni gvardijan o. B. Hrtič naklonjen. Po njegovem odhodu pa je minoritski konvent odpovedal oskrbovanje dijaške kuhinje. Zato so ptujski meščani ustanovili posebno društvo «Dijaška kuhinja», ki je od l. 1891. prevzelo oskrbovanje dijakov. Sedanji odbor sestoji iz gg.: dr. Fran Jurtela, odvetnik, predsednik; Fran Toplak, davčni upravitelj v. p., podpredsednik; Anton Kolarič, gimnazijski profesor, tajnik; dr. Josip Komljanec, gimnazijski ravnatelj, blagajnik; Fran Alič, Franc Devetak, profesorja, in dr. Tomaž Horvat, odvetnik, odborniki. V šolskem letu 1922./23. je dajalo društvo obed 15 dijakom ter je porabilo za to 15.231 Din. Posebnega premoženja društvo nima, svoje izdatke krije s prostovoljnimi prispevki in malo podporo šolske oblasti.

Dijaška kuhinja v Celju: Dijaška kuhinja v Celju je začela poslovati dne 1. februarja 1887. Prvi njen predsednik je bil inž. Miha Vošnjak, odborniki pa gg.: dr. Josip Sernec, prof. M. Žolger, dr. Ivan Dečko, dr. Ljudevit Filipič, Josip Žižkar, Jos. Kronvogel, Urban Lemež in Ivan Jerman. Prva gospodinja v dijaški kuhinji je bila gospa Angela Sivka, ki je kuhala v Aškerčevi (Vrtni) ulici, v hiši g. notarja Baša. Ker je bilo 34 dijakov, so dobivali posamezni kosilo le po dvakrat na teden v dijaški kuhinji, druge dneve pa pri oo. kapucinih ali po privatnih hišah. Ko se je sezidal Narodni dom l. 1896., se je preselila Dijaška kuhinja iz privatnega stanovanja

v novo poslopje, kjer je ostala do l. 1919. Vsakokratni gostilničar je kahal tudi za dijake. Svetovna vojna je tudi Dijaško kuhinjo bridko trla; posebno trda je predla kuhinji tik pred preobratom in po preobratu samem. Draginja in zahteve gostilničarja so bile za Dijaško kuhinjo previsoke, sila je primorala odbor, da je začel misliti na samopomoč. Deželna vlada v Ljubljani mu je odstopila nekaj pritličnih prostorov v gimnazijskem poslopju. Treba je bilo nabaviti kuhinjsko opravo in vse potrebno za obednico. Gospodinjstvo je prevzela gosa Marija prof. Klešnikova, ki je vodila kuhinjo brezplačno z neizmerno požrtvovalnostjo od 20. marca 1919. do julija 1921. Po njeni preselitvi v Ljubljano vodi odbor gospodinjstvo sam. Leta 1919. je bilo dnevno okoli 35 dijakov pri obedu. Šolskega leta 1923./24. jih kosi po 76 na dan, razen ob nedeljah in praznikih, ko jih prihaja le po 12. Zaradi pomanjkanja prostorov je moral odbor kakih 20 prisilcev odkloniti. Kuhinja se vzdržuje z darovi v denarju kakor v materijalijah (krompir, fižol, zelje). Od začetka pa do danes je glavni stebel kuhinje Celjska posojilnica, Južnoštajerska hranilnica; pozneje pa tudi drugi denarni zavodi in razni zasebniki. V zadnjem času prispevajo mnogo gg. odvetniki pri sodnih poravnava. Nekaj malega prispevajo tudi nekateri dijaki sami s tem, da plačajo mesečno po 10, 20, 30, 40 Din. Odbor obstoji danes iz gg.: prof. Jos. Kožuh, predsednik; dr. Josip Serbec, podpredsednik; prof. Fran Mravljak, blagajnik; prof. M. Mastnak, tajnik; prof. Jos. Kardinar in dr. Ernest Kalan, odbornika. Velik dobrotnik Dijaške kuhinje je bil g. župnik Matija Frece, ki je vse svoje premoženje zapustil dijaški kuhinji.

Kulturno-informativni odsek C. T. je dobil iz mnogih krajev informacije o tamkajšnjih prilikah akademskega kulturnega življenja. V zadnjem času je sprejel zelo točne informacije o študiju na vseh visokih šolah Italije. Posebne važnosti je olajšava za vse inozemce, da so oproščeni vseh taks, ki so tudi v Italiji zelo visoke kot na drugih inozemskih univerzah. S to olajšavo se lahko okoristijo zlasti naši Primorci, ki so inkskribirani na katerikoli univerzi inozemstva (izven Italije). V svrhu inkskribcije mora vsak kandidat napraviti prošnjo na rektorat ter priložiti dokumente, ki so običajni. Priznavajo se normalno tekoči semestri. — Kdor želi natančnejših informacij, naj se obrne na odsek!

J. n. a. d. «Jadran». Zabavni odsek j. n. a. d. «Jadran» je v minulem zimskem semestru zelo agilno deloval. Priredil je IV. Slovanski večer, ki je tako v moralnem kot v gmotnem oziru sijajno uspel. Kakor lani je tudi letos aranžiral plesne vaje, ki so bile dostopne vsem naprednim akademikom, članom društev, organiziranih v C. T. V tekočem semestru je svojemu starešini in častnemu članu dr. Milku Brezigarju priredil slavnosten večer, na katerem mu je bila izročena diploma. Večer je posetilo poleg zastopnikov naprednih dijaških društev in starešinske organizacije še mnogobrojno izbrano občinstvo. Drugi zabavni večer se je vršil 10. maja, ki je zelo dobro uspel. Poleg pevskih točk so bili še drugi nastopi ter ples. Odsek namerava aranžirati tekom semestra še par zabavnih večerov, na katerih sodeluje tudi dramska sekcija. Kakor običajno, priredi koncem semestra tudi poslovilni večer na čast odhajajočim tovarišem. — Da je zabavni odsek tako uspešno deloval, je nemala zasluga tov. Florjančiča, ki pa je iz zdravstvenih ozirov moral odložiti načelnitvo. Na tem mestu mu bodi izrečena v imenu društva prisrčna zahvala.

Odbor zabavnega odseka.

Dramska sekcija je vprizorila 18. maja v Trbovljah v «Delavskem domu» Hery Bernsteinovo dramo «Tat». O igri spregovorimo prihodnjic.

Kulturno-znanstveni odsek j. n. a. d. «Jadran» je priredil v letnem semestru sledeča, izborna obiskana predavanja: 27. marca je predaval jurist Branko Goslar o modernih načelih osnutka za naš edinstveni kazenski zakonik. Dotaknil se je vseh aktualnih vprašanj zločina in kazni ter s poljudnim prednašanjem dosegel popoln uspeh. 3. aprila je predaval starešina dr. Anton Urbanc o ustroju borz. Podal je kratko zgodovino borze, nato se je podrobno pečal z njeno ureditvijo in posebno

poudarjal pomen borz v sodobnem narodnem gospodarstvu. 11. aprila je posetil društvo inž. Ružič s predavanjem o agrarni reformi. Po preglednem zgodovinskem uvodu je podal zanimivo sliko stanja agrarnega vprašanja o naši državi. 6. maja je predaval jurist Stojan Bajič o psihološkem problemu mase. Izhajajoč iz sodobne potrebe pogrešvanja mnogotere psihologije je tovariš predavatelj razvil teorijo mnogote ter njenih psiholoških simptomov. Z obilnim in zanimivim materialom opremljeno predavanje je doseglo popoln uspeh. 13. maja je predaval jurist Hinko Lučovnik o zaščiti dece in mladine. Izborna zasnovana in znanstveno eksaktno predavanje je obsegalo vso dosedanjo zakonodajo o mladinskem varstvu, nje kritiko ter moderne vidike v tem vprašanju.

S. B.

ANTE LENARČIČ,

osmošolec, vnet «Preporodaš», se je smrtno ponesrečil v Triglavskem pogorju. — Vsi ohranimo priljubljenega tovariša v toplem spominu!

JUGOSLOVANSKO DIJAŠTVO

Kakor vse kaže in mnogotera znamenja pričajo, dobi «Vidovdan» le katoliškega bratca. Že v 4. št. našega glasila smo izrazili svoje zadovoljstvo nad tem veselim dogodkom — žal, še vedno in spe. Res, dolgočasno je brez družbe...

Reprezentanca ljubljanskih akademikov. Že lani smo v «Vidovdanu» opetovano poudarjali nujno potrebo po ustanovitvi reprezentance. Do realizacije vendar, žal, še ni prišlo, ker je sedaj to, sedaj ono oviralo. Zadnje čase se je vendar obrnilo na bolje in upamo, da bo beseda kmalu meso postala. Akademsko kulturna društva so namreč sestavila pravila ter tvorila pripravljalni odbor, ki ima nalogo, sklicati ustanovno skupščino «Sveta slušateljev ljubljanske univerze». Ta «svet» je osnovan s ciljem, da zastopa ljubljansko akademsko omladino in njene interese. Pravila so že potrjena od univerzitetnega sveta. Prve volitve, ki se bodo vršile po volilnem redu rajnega P. D. J. A., se predvidevajo še tekoči semester. Ustanovitev te prepotrebne institucije toplo pozdravljamo, želeč ji čim več uspehov pri njenem važnem delu.

Društvo slušateljev juridične fakultete v Ljubljani je priredilo dne 10. maja t. l. pod vodstvom g. prof. dr. M. Dolenca poučni izlet v žensko kaznilnico in prisilno delavnico v Begunjah. Že dolgo so pogrešali juristi takih ekskurzij, kjer bi na lastne oči videli to, o čemer so slišali predavati, pogrešali so tesnejšega stika z realnim življenjem. Hvaležni so g. profesorju za njegovo požrtvovalnost ter upajo, da bodo njegovemu vzgledu sledili tudi ostali profesorji. Žal, pogrešamo pravega razumevanja s strani naše vlade, ki bi morala z vsemi sredstvi podpirati take akcije. Ustanoviti bi morala ekskurzijske fonde. Saj take ekskurzije koristijo mnogo več kot predavanja sama. Ker pa ni izgleda, da se razmere v doglednem času zboljšajo, leži naloga pač na akademikih samih, da s pomočjo svojih itak požrtvovalnih profesorjev zbirajo denarna sredstva (ustanove nekak ekskurzijski fond) in na ta način omogočijo izlete tudi manj premožnim tovarišem. Prihodnja ekskurzija se vrši — kakor je predvideno — 24. maja tudi pod vodstvom g. prof. dr. Dolenca v moško kaznilnico v Mariboru.

—r.

Centralno akademsko podporno društvo v Ljubljani. Vsled izredno slabega gmotnega položaja dijaštva na ljubljanski univerzi se je ustanovilo začetkom šolskega leta 1923./1924. (dne 3. novembra) «Centralno akademsko podporno društvo». Kakor znano, je pravila za C. A. P. D. izdelal socialno-ekonomski odsek C. T. Vendar so pa ta pravila v marsikateri točki precej nepopolna in jih bo treba zato še izpopolniti. Glavni namen C. A. P. D. je, podpirati svoje člane po potrebi z denarnimi podporami in dajati jim na njih lastne prošnje posojila. To za sedaj. Kadar pa bodo to sredstva

dopuščala, se bo po možnosti započela akcija tudi z menzo itd. V pravilih je člen, ki govori o ustanovnih, dobrodelnih in podpornih članih. Ustanovnega člana do sedaj še ni nobenega, pa tudi o dobrodelnih in podpornih članih za enkrat še ne more biti govora, ker s tem, da je kdo poslal društvu gotovo vsoto denarne podpore, še ni rečeno, da bo to storil vsako leto, kar se od podpornih in dobrodelnih članov po pravilih pričakuje. Vendar pa upamo, da bomo prihodnje študijsko leto lahko naštel žé dobrodelne in podporne člane. Da pridemo do denarnih sredstev, smo začeli razpošiljati prošnje najprej predvsem industrijcem, nadalje odvetnikom in notarjem, Društvu bančnih zavodov in drugim posameznim bankam. Pa tudi privatnikov nismo pozabili. Vseeno nam pa od zadnjih manjkajo naslovi, ki jih žé zbiramo. Pozivamo vse napredne akademike, da nam pošljejo tozadevne naslove. V glavnem se je ta akcija obnesla dobro. Odzvalo se je precejšnje število naprošenih. Podpore smo razpisali trikrat in jih tudi podeljevali. Porazdelili smo do sedaj kot podpore 12.000 Din, kot posojila pa 7700 Din. — Vsak začetek je težak.

Srednješolske proslave na Vidovo. Po odloku ministrstva prosvete naj se šolsko leto na srednjih šolah na Vidovo ne zaključi samo s cerkveno slovesnostjo in razdelitvijo izpričeval, ampak predvsem s šolskim slavljem. Ta dan naj bo praznik našega ujedinjeneja in spomin borecev za domovino, obenem naj pa tudi pokaže, kaj so dijaki v šolskem letu pridobili na znanju in kako znajo to svoje znanje samostojno uporabiti. Poleg govorov, deklamacij in dramatskih nastopov, ki so na takih šolskih slavnostih žé od nekdanj v navadi, naj predstavijo dijaki svojim zbranim tovarišem, staršem in znancem predvsem svoja lastna dela. Čitajo naj kako samostojno razpravo. Prvi početki bodo gotovo skromni, vendar s še tako majhnim samostojnim delom pridobi dijak več, kakor če si napolni glavo s tujo učenostjo. Tudi na univerzi bo dijaku študij olajšan, če zna samostojno prijeti za delo, dočim sedaj prve semestre niti ne vé, kako niti kaj bi študiral. Dijaki, ki čutijo literarne zmožnosti ali pa so jim celo Muze naklonjene, naj na teh slavnostih recitirajo svoje umtvore. Kdor je glasbenik, naj proizvaja svoje lastne ali pa tuje kompozicije. Dijaki naj med seboj tekmujejo in pokažejo, da je tudi izven predpisane šolske tvarine še dosti zanimivih, večkrat celo zanimivejših snovi. Najboljša dela bodo odlikovana, saj so žé sedaj določene za vsak razred književne nagrade. Isti dan naj bi bile v šoli razstave risb in ročnih del, kar je v nekaterih zavodih žé v navadi, n. pr. na ženski realni gimnaziji v Ljubljani. Profesorji pa morajo dijake pri tem delu podpirati, jim svetovati, jih odvrčati od eventualnih zablod, ne pa jih ovirati, kar večkrat tudi store, mogoče včasih iz bojazni, da jih ne bi dijaki prekosili v njihovi šolski modrosti. Iz tega odloka spoznamo, da namerava ministrstvo uvesti v srednjih šolah nekako Svetosavsko proslavo, ki je na univerzah naše države žé udomačena in priljubljena. Seveda se bodo te slavnosti vršile v manjšem obsegu, ne na strogo znanstveni podlagi, temveč v poučnozabavni smeri. Za dijake bodo na vsak način velikega vzgojnega pomena, če bodo našli profesorji zanje pravilno umevanje.

Dijaški vestniki v naših dnevnikih. Ljubljanski dnevnik «Jutro» prinaša od časa do časa prav zanimive dijaške vesti iz raznih krajev pod rubriko «Dijaški vestnik». Razveseljivo je dejstvo, da ne prinaša morda kakšnih društvenih oglasov lokalnih dijaških organizacij, kot dela to «Slovenec» («Jutri je akademska maša...»), ampak članke, ki zanimajo vsakega dijaka. Želimo le, da temu vzgledu slede tudi ostali naši časopisi, da bi bila na ta način danà prilika dijaštvu, da se informira o dijaških prilikah drugod. — Saj je dijaški tisk pri nas, žal, še mnogo premalo razširjen in cenjen in še daleč ne dosega one višine, na kateri je bil pred vojno. S takimi članki pa se na drugi strani tudi širi med našo javnostjo umevanje za dijaške težnje.

DIJAŠTVO DRUGJE

Nov študentovski praznik v Rusiji. Ruski študenti so doslej praznovali Tatjanin dan (11. januarja) na zelo svečan način kot svoj praznik. Sedaj pa poročajo listi, da so visokošolci sovjetske Rusije sklenili, odslej praznovati namesto Tatjaninovega dneva 21. februar kot obletnico velike politične demonstracije dijakov l. 1899. —r.

Največja čitalnica na Češkoslovaškem. Svaz češkoslovenskeho studentstva vzdržuje v Pragi krasno čitalnico, ki je po svojem obsegu največja v republiki. Nad 1300 dnevnikov in revij iz različnih krajev sveta je čitateljem na razpolago. Le jugoslovanski tisk je, žal, mnogo premalo zastopan. Čitalnica se nahaja v «Strakova Akademik», kjer ima elegantne in moderno urejene prostore (400 m²). In mi? —r.

Znano rudarsko visoko šolo v Příbramu namerava češkoslovaška vlada premestiti v Prago. Na tej visoki šoli je študiralo zelo mnogo Jugoslovancev, zlasti predno smo dobili montanistični oddelek v Ljubljani.

Poljsko-jugoslovanski klub. Tudi na Poljskem so se zadnje čase začeli intenzivneje zanimati za nas. Pred kratkim se je osnoval v Warszavi akademski poljsko-jugoslovanski klub, ki si je stavil za nalogo gojitev tesnejših stikov med akademsko omladino obeh bratskih narodov. Klub odpošlje v kratkem dva člana v Jugoslavijo v svrhu proučevanja naših razmer.

Delo za reformo srednjih šol v ČSR. Komisija sveta za šolsko reformo pri naučnem ministrstvu je izdelala sledeči načrt za srednje šole: Srednja šola naj ima osem letnikov, od katerih naj dá prvih sedem že zaključeno izobrazbo. Od teh sedmih letnikov naj tvorijo prvi štirje enotno podlago, V. do VII. letnik se deli v dve, VIII. pa v tri učne oddelke. V. do VII. letnik namreč v humanistični in realni oddelku. V obeh je pouk skupen, razen latinščine, ki se poučuje v humanističnem oddelku, in pa opisne geometrije in risanja, ki sta učna predmeta samo v realnem oddelku. Učni oddelki VIII. letnika so: a) duhovnoznanstveni za dijake humanističnega oddelka, b) naravoznanstveni za dijake obeh oddelkov ter c) matematično-tehnični za dijake realnega oddelka. V enotnem prvem oddelku (I. do IV.) je obvezen državljanski pouk, v nekaterih razredih tudi petje in ročna dela. Verska vzgoja je prepuščena posameznim verskim družbam. Poleg telovadbe so obvezne tudi gimnastične igre. V treh oddelkih zadnjega (VIII.) razreda so skupni sledeči predmeti: učni jezik, ponavljalni tečaj tujih živih jezikov, slovaščina, filozofija, telovadba in gimnastične vaje. V oddelku A poleg tega še: nadaljnje učne ure v učnem in tujih jezikih, latinščina, zgodovina, študij gospodarskih vprašanj v zvezi z zemljepisjem. V oddelku B: matematika, fizika, kemija in naravoslovje (neobvezno: opisna geometrija in latinščina). V oddelku C: matematika, opisna geometrija, fizika ter risanje. Neobvezni predmeti na srednjih šolah naj bodo: petje, godba, ročna dela, stenografija, jeziki, risanje, modeliranje, strojepisje itd. Število učnih ur znaša za I. do IV. letnik 26, za V. do VII. 28 ter za VIII. letnik 24. Telovadba in gimnastične igre niso vštete. Neobveznih predmetov je mogoče vpisati do štirih ur, slabi učenci jih sploh ne smejo obiskovati, izjemoma dve uri. Komisija nadaljuje z delom. S. B.

Vir. (Věstnik Sboru posluchačů vysoké školy báňské v Příbrami.) V Příbramu je začel februarja t. l. izhajati nov češkoslovaški študentski list «Vir» kot glasilo tamkajšnjih montanistov. Poleg strokovnih člankov prinaša list tudi splošne stvari o študentstvu ter literarno prilogo. O listu spregovorimo podrobneje drugič. —e.

Kako podpira Madžarska svoje študente. Ob priliki kongresa ogrskih študentov v Budimpešti se je med drugim referiralo tudi o njih gnotnem položaju. Njih položaj ni tako obupen, kakor včasih informirajo inozemstvo. Saj je država sama izdala l. 1923. v študentske svrhe 700 milijonov kron, javnost pa je prispevala 400 milijonov. Dijaštvo je s svojim delom zbralo 500 milijonov. Tu so zapopadeni tudi prispevki inozemskih podpornih akcij. (Y. M. C. A. itd.) Iz teh števil je razvidno, da si zna ogrsko študentstvo drugače pomagati ko naše. —r.

Število študentov na angleških univerzah pada. Komisija, ki je določila državno subvencijo angleškim univerzam, je predložila statistiko študentov onih univerz in kolegijev, ki dobivajo državno podporo. V študijskem letu je bilo 44.930 študentov, v številki univerzi v Oxfordu in Cambridge ter univerzitetni kolegij v Exetru. Ako odštejemo študente imenovanih univerz, je študiralo na ostalih univerzah v letu 1922./23. 23.889 dijakov — izmed teh 11.345 žensk —, 2005 manj kot v minulem letu.

Kje je bolje? Indijske univerze so prav za prav samo zavodi, kjer se polagajo izpiti, dočim — kakor znano — nudijo evropske univerze s svojimi predavanji, seminarji, laboratoriji akademikom priliko k lastnemu znanstvenemu raziskavanju. V zadnjem času pa obstoja tendenca, da se tudi indijske univerze, ker se niso obnesle, preurede po našem vzgledu.

Nemška študentska zveza («Die Deutsche Studentenschaft») je začela letos izdajati svoj oficijelni vestnik «Die Hochschulgemeinschaft». List izhaja mesečno dvakrat in prinaša članke, tičeče se aktualnih študentskih vprašanj, naredbe nemških prosvetnih ministrstev in univerz, poročila o delovanju v zvezi včlanjenih organizacij itd. 3. številka ima kot prilogo «Hochschule und Ausland», o kateri smo že poročali v 5. številki našega lista. Ta priloga ima tudi nekaj drobnih vesti iz Jugoslavije (dementira vest o ukinitvi tehniške in medicinske fakultete v Ljubljani, poroča o izidu volitev v podporno društvo v Zagrebu in v «Pobratimstvo» v Beogradu itd.). Podrobneje drugič.

Mednarodni študentskih kongres. Kongres mednarodnega akademskega združenja «Confederation International des Etudiants» se vrši letos okoli božiča v Varšavi. — Prvi redni kongres se je vršil, kakor je znano, l. 1921. v Pragi. — Na dnevnem redu so zelo važna študentska vprašanja in upamo, da bo tudi jugoslovanska akademska omladina častno zastopana. Caveant consules...

Mednarodno združenje dijaštva. V Pragi se je ustanovilo mednarodno združenje za medsebojno zблиžanje univerz. Skupščine tega mednarodnega združenja se bodo vršile v Ženevi, kjer je tudi sedež Društva narodov. Sedež združenja je v Parizu, rue de Vareune 88, generalni tajnik je Lange; odbor tvorijo: Capper Johnson (Anglija), Bertrand de Juvenel (Francija), Jehlicka (Češkoslovaška), Kopf (Nemčija) in Duniway (Združene države).

RAZNO

Madžarska se brani «češke kulturne invazije». V Szegedu so pred kratkim uprizorili v Ljubljani dobro znano Čapkovo igro R. U. R. Madžarom je pa bilo to vseno malo preveč. Delo Čeha na madžarskem odru! Jok! Madžarski dijaki so hoteli preprečiti uprizoritev, a policija jim je «preprečila preprečitev». Vsak po svoje.

Radio kot pospeševatelj izobrazbe. Francoski list «Intransegeant» razmotriva vprašanje, kako bi se dala predavanja odličnih profesorjev in sploh predavateljev razširiti na večji krog slušateljev ter predlaga v to svrhu radiotelefonijo. Dekani Sorbonne so pripravljani v to privoliti; najprej bi se pač razširjala predavanja, ki tvorijo tako zvani «publicum» (splošno dostopna predavanja), potem mogoče tudi druga. Zlasti se je zavzela za to idejo gospa Curie-Sklodowska, soiznajditeljica radija, ki je, kakor znano, profesorica pariške univerze. Obeta se nam torej velik preokret, tako da bomo krajevne razlike res prav malo občutili.

Zanimive številke. Pri zadnjem ljudskem štetju na Češkoslovaškem se je dognalo, da pripada 94,68 % vsega prebivalstva (t. j. 13.613.172) pozitivnim verskim izpovedanjem in le 724.507 prebivalcev je brez konfesije. Na prvi pogled to majhno število brezkonfesijcev človeka iznenadi. Vendar moramo pomisliti, da je v teh 94,68 % zapopadena tudi ona velika množica ljudi, ki so katoliki samo na papirju, v matrikah. Rimsko-katoliška vera je od l. 1910. do 1921. izgubila glasom uradne statistike 1.290.935 vernikov. Na vsak način lepo število! Zanimiva bi bila slična statistika pri nas!